

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ АНОТАЦІЙНОГО І РЕФЕРАТИВНОГО
ПЕРЕКЛАДУ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ШКІЛ З
ПОГЛАБЛЕНИМ ВИВЧЕННЯМ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Спеціальність «014 Середня освіта (Мова і література (англійська))»

ОС — магістр

Виконавець: Савчук М.М.
студентка 2-го курсу,
групи СО МЛ(А)-2 (М)

(підпис)

Науковий керівник:
док. пед. наук, доц. Теличко Н.В.

(підпис)

Робота допускається до захисту:
Зав. кафедрою:
д. пед. наук, доц. Теличко Н.В.

(підпис)

«___» _____ 2019 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ АНОТАЦІЙНОГО І РЕФЕРАТИВНОГО ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ	8
1.1. Зміст і мета навчання анотаційного і реферативного перекладу учнів старших класів спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземної мови.....	8
1.2. Анотаційний і реферативний переклад як види гетеровалентного перекладу	15
1.3. Лінгвістичні особливості англomовних журнальних тематичних статей	34
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ АНОТАЦІЙНОГО І РЕФЕРАТИВНОГО ПЕРЕКЛАДУ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ШКІЛ З ПОГЛИБЛЕНИМ ВИВЧЕННЯМ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	35
2.1. Підсистеми вправ для навчання учнів старших класів анотаційного і реферативного перекладу.....	35
2.2. Організація процесу навчання анотаційного і реферативного перекладу учнів старших класів	68
Висновки до розділу 2.....	82
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89

ВСТУП

Важливість перекладу як двомовної полікультурної людської діяльності зростає з кожним десятиліттям. Неможливо заперечити той факт, що робота перекладача була і залишається засобом реалізації історичного і сучасного діалогу культур і цивілізацій, а також інструментом розширення інформаційного поля суспільства, створення фонду світової культури і науки, збереження світового художнього і наукового спадку. Дедалі стає очевидним, що успішне розширення міжнародних, політичних та економічних зв'язків стає неможливим без професійних перекладачів, і тому перелік практичних завдань у навчанні іноземних мов (ІМ) повинен включати навчання мовного посередництва.

Методика навчання перекладу на сучасному етапі залишається недостатньо дослідженою галуззю і у більшості випадків розробляється вченими лінгвістами (як прикладна лінгвістика). Проблеми теорії та практики перекладу широко висвітлені в роботах вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, розкриті питання видів перекладу (А. Л. Семенов, В. С. Виноградов, І. В. Корунець, Л. Л. Нелюбин, Р. К. Міньяр-Белоручев), психологічних (Л. К. Латишев), лінгвістичних (В. Н. Комісаров, Л. С. Бархударов, С. Є. Максимов), соціолінгвістичних (А. Л. Семенов, С. Є. Максимов) і методологічних засад (А. Л. Семенов, В. С. Виноградов, Л. К. Латишев, Л. Л. Нелюбин і О. Г. Князева, Л. М. Черноватий), а також практичних прийомів перекладу (В. І. Карабан, І. В. Корунець, Р. К. Міньяр-Белоручев, С. Є. Максимов).

Окремим аспектам методики навчання перекладу в мовних вищих навчальних закладах (ВНЗ) присвячені наукові дослідження М. С. Перевьорткіної (розроблено методику навчання студентів мовного ВНЗ перекладу фразових дієслів), Т. В. Попової і О. А. Козленкової (розроблено методику навчання письмового перекладу у немовних ВНЗ), Н. Є. Єсеніної (висвітлено проблеми професійно-орієнтованого навчання ІМ у

ВНЗ та розроблено методичні підходи для інтенсифікації цього процесу), К. О. Пореченкової (сформульовано сутність філологічної компетентності у межах освітньої системи школа-ВНЗ і визначено місце навчання перекладу в цій системі). Л. К. Латишев розробив низку методичних прийомів і вправ для навчання перекладу, які складають певну систему, однак відображають лише окремі питання сутності процесу навчання.

Отже, основна увага науковців присвячена професійній перекладацькій підготовці у ВНЗ, у той час як профілізація освіти повинна здійснюватися вже на старшому ступені загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ). Проте, науково-методичні розробки з навчання перекладу школярів представлені малою кількістю робіт, серед яких алгоритм створення програми з навчання спецкурсів з перекладу (В. В. Сафонова), комплекс вправ для навчання технічного перекладу (Н. Д. Чебурашкін, 1983), навчальний посібник з основ усного і письмового перекладу (В. В. Сафонова 2004) та елективний курс з англійської мови “Гид-переводчик” (О. М. Соловова 2007), які враховують особливості перекладу з англійської на російську мову. Серед вітчизняних розробок були укладені два варіанти програми з вищезазначеної дисципліни (Гриценко 1998; Булгакова 2003), обидва з яких присвячені технічному різновиду перекладу і містять лише перелік навичок та умінь, якими повинні оволодіти учні у процесі навчання технічного перекладу і/або перелік теоретичних тем, які підлягають засвоєнню.

Таким чином, необхідність і важливість навчання учнів старшої загальноосвітньої школи перекладу, з одного боку, і недостатня розробленість цього питання у методичному плані, з іншого, дають нам змогу визначити, що **актуальність** розробки технології навчання учнів старших класів спеціалізованої школи з поглибленим вивченням ІМ АП і реферативного РП перекладу публіцистичних текстів зумовлена необхідністю забезпечення ефективності і профілізації освіти у межах іншомовного навчання.

Отже, навчання АП і РП публіцистичних текстів є перспективним і пріоритетним завданням організації навчання перекладацької діяльності у старших класах спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ. Реалізація наукового і практичного потенціалу вирішення проблеми створення відповідної

методики повинна спиратися на відповідні об'єкт і предмет дослідження.

Об'єкт дослідження – процес навчання учнів старших класів з поглибленим вивченням ІМ анотаційного і реферативного перекладу англomовних публіцистичних текстів.

Предмет дослідження – навчання старшокласників шкіл з поглибленим вивченням ІМ анотаційного і реферативного перекладу англomовних журнальних тематичних статей.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці технології навчання учнів старших класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ анотаційного і реферативного перекладу англomовних публіцистичних текстів.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) визначити методичні передумови навчання учнів старших класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ АП і РП англomовних публіцистичних текстів та виділити принципи такого навчання;

2) конкретизувати мету і зміст навчання учнів старших класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ АП і РП англomовних публіцистичних текстів на основі результатів анкетного опитування вчителів та учнів 10-11-х класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ;

3) дослідити лінгвістичні та психолінгвістичні особливості АП і РП, варіанти алгоритму їх виконання, виділити їх спільні і відмінні характеристики; проаналізувати лінгвістичні особливості англomовних публіцистичних текстів, уточнити особливості англomовних журнальних тематичних статей: визначити структурно-композиційні та лінгвостилістичні риси публіцистичних текстів у жанрі англomовної журнальної тематичної статті.

Для вирішення поставлених завдань необхідно визначити **методи дослідження**. До них увійшли:

теоретичні – вивчення та критичний аналіз наукової літератури з методики навчання перекладу та ІМ, лінгвістики, психолінгвістики і перекладознавства з метою визначення теоретичних передумов навчання учнів старших класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ АП і РП англomовних публіцистичних текстів; аналіз державних нормативних

документів, а також типових і робочих програм ЗНЗ з поглибленим вивченням ІМ з англійської мови та перекладу; моделювання навчального процесу з використанням вправ для навчання учнів старших класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ АП і РП англомовних журнальних тематичних статей;

Практичне значення дослідження полягає у:

1) відборі матеріалів для навчання учнів 10-11-х класів спеціалізованої школи з поглибленим вивченням ІМ АП і РП англомовних публіцистичних текстів;

2) розробці комплексів вправ для навчання АП і РП англомовних журнальних тематичних статей.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано в 2 статтях, із них 1 – у студентському науковому віснику, одна – у міжнародному науковому виданні.

Структура та обсяг дисертації зумовлюються її цілями й завданнями. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 95 сторінок.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Нами досліджено методичні передумови створення відповідної методики. Серед них місце перекладу у системі шкільної іншомовної освіти, а також принципи навчання цього виду мовного посередництва, визначення яких стало можливим завдяки аналізу існуючих методик навчання письмового перекладу. Так, з двох можливих варіантів найбільш раціональним вбачається варіант навчання старшокласників перекладу у межах додаткового профільного предмету, що відноситься до системи елективних курсів (спецкурсів). Саме такий варіант одночасно забезпечує поглиблене вивчення ІМ та орієнтацію змісту курсу на майбутню професію. Крім цього, обґрунтовано раціональність вибору гетеровалентних видів письмового перекладу, яка, з одного боку, пояснюється їхньою дидактичною і практичною цінністю, а з іншого – посиленістю на протипагу усім видам перекладу в межах іншомовної освіти у 10-11-х класах. Запровадження навчання перекладу у старших класах ЗНЗ як реалізація суспільно-гуманітарного напряму профільного навчання (філологічний профіль) може бути забезпечене спеціальними принципами навчання учнів 10-11-х класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ АП і РП англomовних публіцистичних текстів, до яких ми віднесли принципи профільної орієнтації, наступності та неперервності, інтегрованого навчання, двомовного навчання, взаємопов'язаного навчання різних видів мовленнєвої МД та специфічних мовленнєвих дій, урахування жанрової домінанти та урахування вікових читацьких інтересів старшокласників.

Визначення мети і змісту навчання старшокласників АП і РП англomовних публіцистичних текстів ґрунтується на результатах аналізу наукових джерел і вимог чинних навчальних програм, а також на основі проведеного анкетного опитування вчителів та учнів 10-11-х класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ. У межах вимог щодо комплексної реалізації цілей іншомовної освіти, навчання учнів старших класів спеціалізованої школи з поглибленим вивченням ІМ в АП і РП англomовних публіцистичних текстів повинно забезпечити реалізацію практичної, освітньої, виховної, розвивальної та

професійно орієнтованої цілей, що можливе за умов формування білінгвального, екстралінгвістичного, перекладацького, особистісного і стратегічного компонентів іншомовної компетентності учнів (практична мета), виконання завдань, спрямованих на розширення лінгвістичного та культурологічного кругозору та розвитку здатності і готовності учнів користуватися різними навчальними і комунікативними стратегіями у процесі формування перекладацької компетентності (освітня мета), розвитку здібностей, інтелекту учнів, позитивних емоцій від досягнутих результатів навчальної діяльності (розвивальна мета), виховання в учнів культури іншомовного спілкування, толерантного ставлення до культур інших народів, здатності бачити в них спільне і відмінне та розуміти інший спосіб поведінки представників інших культур (виховна мета) та розвитку професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб старшокласників (професійно орієнтована мета).

Визначені цілі зумовлюють зміст навчання АП і РП учнів старших класів, до якого входять позамовний, мовний і мовленнєвий, соціокультурний та психологічний компоненти, що відобразилися на всіх етапах створення методики навчання цих видів перекладу, зокрема під час вибору текстового матеріалу для навчальної діяльності учнів. Аналіз англomовної журнальної тематичної статті як жанру публіцистичних текстів дозволив встановити їх жанрові характеристики, а саме структурно-композиційні та лінгвостилістичні особливості. Опис лінгвістичних та екстралінгвістичних характеристик англomовних журнальних тематичних статей став основою для визначення типових перекладацьких труднощів, притаманних текстам цього типу, а також шляхів їх розв'язання.

Іншим важливим фактором успішного навчання старшокласників АП і РП англomовних журнальних тематичних статей стало усвідомлення учнями лінгвістичних та психолінгвістичних особливостей цих видів гетеровалентного перекладу. Так, АП і РП мають низку спільних ознак, відповідно до яких обидва види передбачають скорочення обсягу джерела інформації під час їх виконання завдяки застосуванню спеціальних перекладацьких прийомів і операцій (компресії, опущення, перифразу й узагальнення), які забезпечують реалізацію кінцевої мети АП і РП – передачу сутності англomовного тексту у сконденсованому вигляді засобами рідної мови.

Анотаційний переклад як вид гетеровалентного перекладу полягає у складанні анотації на текст першотвору мовою перекладу. *Реферативний переклад* – це достатньо детальний виклад тексту першоджерела іншою мовою зі значним елімінуванням надлишкової, на думку перекладача, інформації. Провідною мовною трансформацією під час РП є *трансдукція* – перекодування оригіналу і генерування вторинного тексту, які, на відміну від повного перекладу, здійснюються за умов відхилення від сигніфікативного прагматичного значення вихідного тексту і збереження денотативного значення усієї інформації.

Якщо у процесі АП перекладач лише перелічує і окреслює положення, подані автором у першоджерелі, “ззовні”, не розкриваючи їхнього змісту, то РП може замінити оригінал, повідомляючи зміст кожного переліченого питання. Це безпосередньо зумовлює різницю в обсягах вторинних текстів, які розглядаються: текст АП складає близько 5-7 речень, а РП – 1/3-1/5 від обсягу ТО. На основі аналізу наукових джерел, присвячених проблемі гетеровалентних видів перекладу, нами було сформульовано два варіанти алгоритму виконання АП і РП, які відрізняються етапом, під час якого здійснюється власне переклад: 1) аналіз ТО, компресія ТО мовою оригіналу та складання анотації/реферату мовою перекладу; 2) аналіз ТО, компресія ТО мовою перекладу і складання анотації/реферату мовою перекладу. Не зважаючи на подібність першого варіанту виконання АП і РП до еквівалентного перекладу складеної заздалегідь анотації/реферату, ми допускаємо можливість його застосування, перевіривши ефективність використання обох алгоритмів у межах варіантів двох підсистем вправ для навчання АП і РП.

Враховуючи напрямок перекладу з ІМ на рідну мову, обраний нами у межах розробленої методики, етап аналізу ТО є найважливішим, оскільки він забезпечує повне і глибоке розуміння тексту статті, призначеної для перекладу, що, у свою чергу, уможлиблює виконання адекватного перекладу ТО учнями. З цією метою було проаналізовано лінгвостилістичні особливості англійських журнальних тематичних статей з позицій паралінгвістичної концепції, відповідно до якої, текст статті існує одночасно у сфері природного

спілкування та виконує роль образу для навчання АП і РП. Стилiстичнi функцiї iнформування i впливу, притаманнi текстам тематичних журнальних статей як жанру, що входить до публiцистичного стилю, складають iхню функцiональну домiнанти. Прагнення автора англomовної тематичної журнальної статтi вiдобразити явище соцiальної/полiтичної дiйсностi, зробити його предметом публiцистичного аналізу, викликавши читацькi емоцiї, переживання, iнтерес, домогтися визнання певної точки зору, прийняття читачем авторської оцiнки того чи iншого явища зумовлює вiдбiр мовних засобiв (лексичних, граматичних, стилiстичних), якi є визначальними у процесi вiдбору текстiв для навчання учнiв АП i РП.

Для створення пiдсистем вправ для навчання АП i РП необхідно враховувати етапи навчання цих видiв перекладу: вступного (мета – введення учнiв у сферу перекладу як професiї, професiйна орієнтацiя, створення мотивацiї до професiйної дiяльностi перекладача), пiдготовчого (мета – формування/розвиток перекладацьких навичок, розвиток умiнь виконувати окреми фази АП/РП) та основного (мета – розвиток умiнь виконувати АП/РП англomовних журнальних тематичних статей), якi є взаємопов'язаними та взаємообумовленими завдяки послiдовностi навчання вiд АП i РП. Створенi пiдсистеми вправ складаються з чотирьох груп вправ, якi також враховують зазначену вище наступнiсть навчання: 1) вправи для набуття знань (АП)/актуалiзацiї й систематизацiї знань (РП); 2) вправи для формування (АП)/удосконалення (РП) перекладацьких навичок; 3) вправи для розвитку (АП)/удосконалення (РП) вминь аналізу i компресiї ТО; 4) вправи для розвитку вминь створення i редагування ТП. З урахуванням пiдсистем вправ та вiдбраних матерiалiв складено типологiю вправ, яка дає можливiсть укладання комплексiв вправ для навчання учнiв старших класiв спецiалiзованих шкiл з поглибленим вивченням iм АП i РП англomовних журнальних тематичних статей.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>